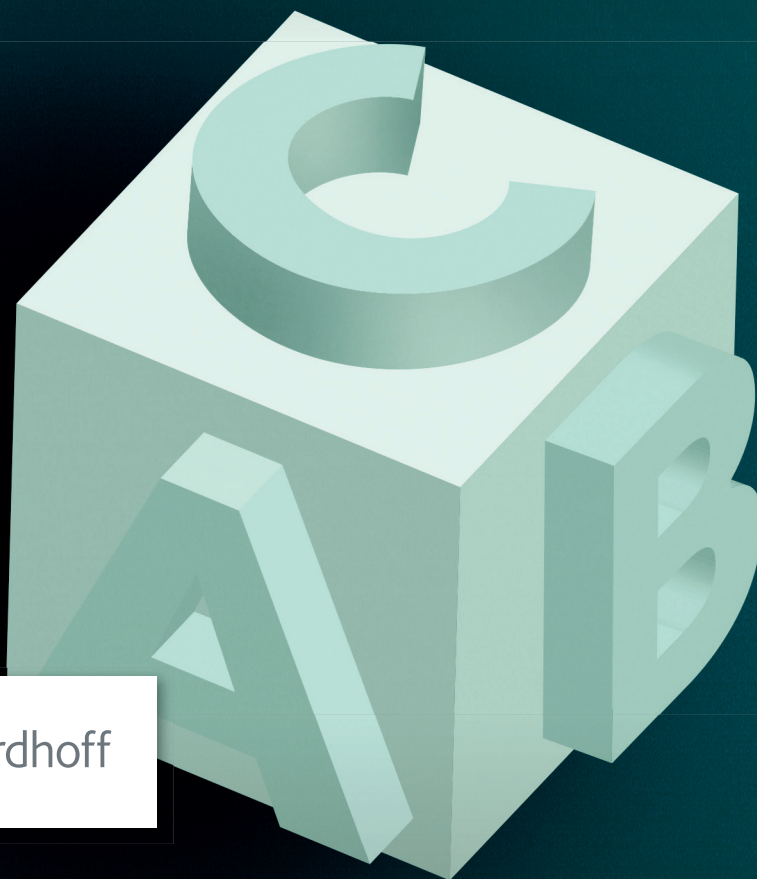

Basisvaardigheden Taal

Noordhoff

Ron van Hogen & Everdien Rietstap

4^e druk

Basisvaardigheden Taal

Ron van Hogen

Everdien Rietstap

Vierde druk

Noordhoff Groningen

Ontwerp omslag: Shootmedia, Groningen

Bronvermelding foto's:

Shutterstock: p. 8, 10, 42, 44, 52, 76, 106, 132, 154, 172

© Politie Hoofdwegen: p. 46

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie. Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie of uitgever ontleen.

0 / 22

© 2022 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, The Netherlands

Deze uitgave is beschermd op grond van het auteursrecht. Wanneer u (her)gebruik wilt maken van de informatie in deze uitgave, dient u vooraf schriftelijke toestemming te verkrijgen van Noordhoff Uitgevers bv. Meer informatie over collectieve regelingen voor het onderwijs is te vinden op www.onderwijsauteursrecht.nl.

This publication is protected by copyright. Prior written permission of Noordhoff Uitgevers bv is required to (re)use the information in this publication.

ISBN (ebook) 978-90-01-29987-3

ISBN 978-90-01-29986-6

NUR 113

Woord vooraf

De teksten die je als hbo-student schrijft, zijn vaak gerelateerd aan je opleiding (onderzoeksvorstellen, rapporten en verslagen bijvoorbeeld) en het beroep waarvoor je wordt opgeleid. Al deze teksten moeten niet alleen voldoen aan inhoudelijke criteria, die per situatie variëren, maar ook aan algemene eisen van duidelijk, correct en passend taalgebruik.

In de praktijk blijkt schrijven een complexe taak te zijn: studenten worstelen met de opdrachten die zij krijgen en docenten willen graag een goede kwaliteit van ingeleverde producten. Het juiste niveau van taalvaardigheid is een voorwaarde om onderzoeksresultaten, plannen van aanpak of een andere inhoud op de juiste manier naar voren te kunnen brengen. De ontwikkeling van die taalvaardigheid maakt deel uit van de opleiding tot een specifiek beroep. Denk bijvoorbeeld aan de omgang met vaktaal of het vermogen de woorden te kiezen die een lezer overtuigen of passen bij een moeilijke situatie.

Basisvaardigheden Taal gaat in op taalproblemen die zich voordoen op het niveau van woordkeus, spelling, zinsbouw, leestekens en samenhang binnen de alinea. De beknopte theorie in het boek wordt verduidelijkt met talrijke voorbeelden en voorzien van praktische tips. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een serie oefeningen, waarvan de antwoorden achter in het boek te vinden zijn. De website www.basisvaardighedentaal.noordhoff.nl bevat toetsen waarin je persoonlijke schrijfproblemen kunt signaleren en extra oefeningen en toetsen om die problemen aan te pakken.

Door de compacte opzet is *Basisvaardigheden Taal* geschikt voor gebruik in ondersteunende taalcurricula die veel hbo-opleidingen in het curriculum opnemen. Daarnaast is de methode een goede gids en sparringpartner voor zelfstudie. *Basisvaardigheden Taal* is bedoeld om je op weg te helpen naar het niveau van taalvaardigheid dat jij als afgestudeerde hbo'er moet zien te bereiken.

Voor deze vierde druk is de tekst geherstructureerd, herschreven en uitgebreid. Zo wordt in de paragraaf over passende woordkeus ingegaan op manieren om negatieve 'framing' van personen en situaties te vermijden. Ook toegevoegd zijn aanwijzingen voor het gebruik van 'genderneutrale' formuleringen. Nieuwe voorbeelden sluiten waar mogelijk aan bij de ecologische en sociale Duurzame Ontwikkelingsdoelen zoals die zijn vastgelegd in het SDG Charter.

Wij zijn ervan overtuigd dat deze vierde druk van *Basisvaardigheden Taal* jou kan helpen om je taalvaardigheid op hbo-niveau te krijgen, zodat alle aandacht kan uitgaan naar de communicatie en inhoud van een tekst. En dat is niet alleen belangrijk tijdens je opleiding, maar ook in je latere beroepsuitoefening.

Amsterdam/Deil, voorjaar 2022
Ron van Hogen en Everdien Rietstap

Inhoud

Studiewijzer 9

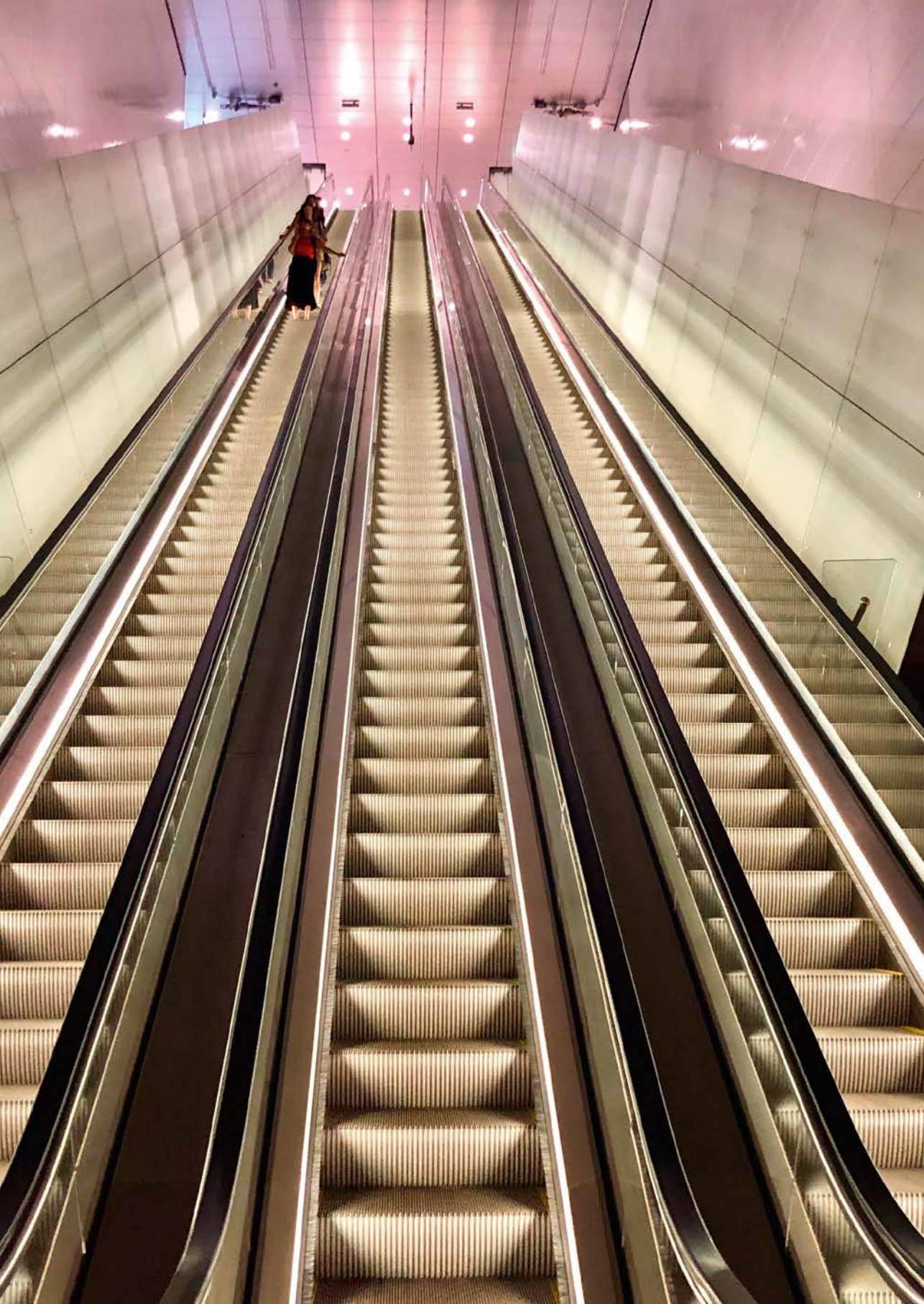
- 1 Duidelijke en correcte woorden 11**
 - 1.1 Duidelijke woordkeus 12
 - 1.2 Correcte woordkeus 16
 - 1.3 Correcte woordvormen 24
 - 1.4 Passende woordkeus 28
 - 1.5 Woordkeus en woordenschat 32
Aandachtspunten voor de woordkeus 37
Oefeningen 39

- 2 Spelling 43**
 - 2.1 Afspraken over spelling 44
 - 2.2 Hoofdletters en kleine letters in woorden 47
 - 2.3 Samenstellingen 52
 - 2.4 Afleidingen 58
 - 2.5 De bezitsvorm 59
 - 2.6 Meervoudsvormen 60
 - 2.7 Verkleinwoorden 61
 - 2.8 Werkwoordsvormen 62
 - 2.9 Bijvoeglijke naamwoorden 69
Aandachtspunten voor de spelling 71
Oefeningen 73

- 3 Duidelijke en correcte zinnen 77**
 - 3.1 Zinsbouw en duidelijkheid 78
 - 3.2 Correcte zinsbouw 79
 - 3.3 Verwijzing naar woorden die eerder zijn genoemd 83
 - 3.4 Correct gebruik van verwijswaarden 85
 - 3.5 Verbinding tussen zinsdelen en tussen zinnen 89
 - 3.6 Correct gebruik van verbindingswoorden 93
 - 3.7 Weglating van woorden (samentrekking) 96
 - 3.8 Correct gebruik van weglating 98
Aandachtspunten voor de zinsbouw 101
Oefeningen 103

- 4 Leestekens 107**
 - 4.1 Leestekens op woordniveau 108
 - 4.2 Leestekens op zinsniveau 112
Aandachtspunten voor leestekens 126
Oefeningen 128

5	Duidelijke en correcte alinea's	133
5.1	Eén thema per alinea	134
5.2	Eén kernidee per alinea	135
5.3	Zichtbare alineastructuur	136
5.4	Alineagrenzen en alineagroepen	139
5.5	Ondersteunende lay-out	141
5.6	Goed verzorgde opsommingen	144
	Aandachtspunten voor de alineabouw	148
	Oefeningen	150
	Overzicht van gebruikte taaltermen	155
	Antwoorden en uitwerkingen	161
	Literatuuroverzicht	169
	Over de auteurs	171
	Register	173

Studiewijzer

Basisvaardigheden Taal is bedoeld voor studenten in het hoger onderwijs en bestaat uit dit boek en de interactieve website www.basisvaardigheden-taal.noordhoff.nl. Het ingeschatte referentieniveau voor de taalaspecten die aan de orde komen, is 4F (zie de website).

Het boek bevat de volgende vijf hoofdstukken: 1 *Duidelijke en correcte woorden*; 2 *Spelling*; 3 *Duidelijke en correcte zinnen*, 4 *Leestekens* en 5 *Duidelijke en correcte alinea's*. Deze hoofdstukken kun je los van elkaar bestuderen. In elk hoofdstuk krijg je theorie, veel voorbeelden, regels, tips en enkele oefeningen. De uitwerkingen van deze oefeningen vind je achter in het boek, zodat je snel kunt controleren of je kunt toepassen wat je hebt geleerd.

In elk hoofdstuk zijn margewoorden opgenomen; deze geven signalen voor de structuur van de paragraaf waar je mee bezig bent. Elk hoofdstuk besluit met aandachtspunten; hierin worden advies- en controlepunten gegeven voor het schrijven en corrigeren van complete teksten.

Achter in het boek vind je een overzicht van de gebruikte taaltermen en een register. In het overzicht vind je een korte uitleg van de termen die in het boek worden gebruikt. Weet je niet meer wat een pleonasme of een contaminatie is? Dan kun je dat daar opzoeken. Via het register kun je specifieke informatie natrekken, bijvoorbeeld over het gebruik van het streepje, het trema of de tussen-n.

Op de website bij dit boek vind je toetsen en extra oefeningen. De website maakt het mogelijk om strategisch te studeren via de volgende vier stappen:

- 1 Je maakt de begintoets. Je krijgt feedback op de zwakke kanten van jouw schrijfvaardigheid.
- 2 Je gebruikt alle beschikbare tijd om deze zwakke kanten te versterken. Je kunt ervoor kiezen om alleen die onderwerpen te bestuderen die je nog niet goed onder de knie hebt.
- 3 Je bestudeert de theorie, leert van de voorbeelden, gebruikt de tips en past dit alles toe in de oefeningen die je in het boek en op de website vindt.
- 4 Je maakt de eindtoets.

Is jouw taalvaardigheid volgens de feedback nog niet helemaal in orde? Dan kun je de theorie opnieuw bestuderen, nieuwe oefeningen en een nieuwe eindtoets maken. Alles wat je leert, vraagt uiteraard om oefening voor je het in allerlei situaties kunt gebruiken.

Het is moeilijk te voorspellen hoeveel tijd je nodig hebt om het hbo-niveau van taalvaardigheid te bereiken. Dat hangt onder meer af van het niveau waarop je begint. Maar we zijn ervan overtuigd dat *Basisvaardigheden Taal* ook jou zal helpen om te schrijven zoals dat hoort: duidelijk, correct en passend bij de tekstsoort, situatie en lezer.

1

Duidelijke en correcte woorden

- 1.1 Duidelijke woordkeus
- 1.2 Correcte woordkeus
- 1.3 Correcte woordvormen
- 1.4 Passende woordkeus
- 1.5 Woordkeus en woordenschat

Met de woorden die je kiest, probeer je duidelijk te maken wat je bedoelt. Tijdens het schrijven en ook bij de latere redactie is het de kunst om vage en inefficiënte formuleringen te vermijden. Daarnaast wil je dat elk woord correct gekozen is, naar betekenis en vorm. Komen er in een tekst incorrecte woorden voor, dan zal de lezer – misschien onterecht – ook aan de inhoud gaan twijfelen. Zo heeft het woord *fascinatie* (betovering) een andere betekenis dan *vaccinatie* (inenting) en is een *archaïsche* uitdrukking (oude uitdrukking) niet hetzelfde als een *agrarische* uitdrukking (uitdrukking die landbouwers gebruiken). In rapporten, verslagen en andere teksten die je schrijft voor je opleiding of beroep, zijn populaire, emotionele en kwetsende woorden niet op hun plaats. Om in elke situatie de juiste woorden te kunnen kiezen, moet je beschikken over een ruime woordenschat en daar goed mee kunnen omgaan.

Niets is gemakkelijker dan zo ingewikkeld te schrijven dat geen mens het begrijpt; niets is moeilijker dan belangrijke gedachten zo uit te drukken dat iedereen deze begrijpt.

1.1 Duidelijke woordkeus

Deze paragraaf gaat over de relatie tussen woordkeus en duidelijkheid. Dat vage woorden en formuleringen niet goed zijn voor de duidelijkheid spreekt vanzelf. Vage woorden zijn er in alle categorieën: zelfstandige naamwoorden, werkwoorden, bepalingen en combinaties daarvan (1.1.1). Overbodige woorden vormen een belemmering voor de woorden die ertoe doen; daarom is het beter kort en bondig te schrijven (1.1.2). Voorzetsels zijn niet alleen korter, maar ook preciezer dan voorzetselcombinaties (1.2.3). Positieve woorden en formuleringen verdienen meestal de voorkeur boven negatieve woorden en formuleringen (1.1.4).

1.1.1 Specifieke woorden en formuleringen

Vaagheid

Vaagheid kan door allerlei woorden ontstaan: zelfstandige naamwoorden, werkwoorden en bepalingen. 'Allerlei woorden' in de zin hiervoor is niet specifiek; 'zelfstandige naamwoorden, werkwoorden en bepalingen' is dat wel.

Niet vaag

In het rapport **geef je** aan dat deze vorm van beveiliging voor indringers moeilijk te omzeilen is. Soms is het beter **de dingen** voor jezelf te houden.

Maar specifiek

In het rapport **concludeer je** dat deze vorm van beveiliging voor indringers moeilijk te omzeilen is. Soms is het beter **je mening** voor jezelf te houden.

'Iets aangeven' is vager dan 'concluderen'; 'de dingen' voor jezelf houden is vager dan 'je mening' voor jezelf houden. Vervang vage woorden en formuleringen door specifieke woorden en formuleringen. Vermijd vooral ook vage bepalingen van hoeveelheid, tijd en frequentie (zie tabel 1.1).

TABEL 1.1 Vage bepalingen van hoeveelheid, tijd en frequentie

Hoeveelheid	Tijd	Frequentie
nogal wat, veel	enkele weken geleden	vaak
een paar, enkele	binnenkort	in veel gevallen
een groot deel	op den duur	in het algemeen
een beetje	in de loop van het jaar	regelmatig
sommige	binnen afzienbare tijd	zo nu en dan
enige, enkele, een paar	vroeger	soms
de meeste	medio januari	zelden

In rapporten, verslagen en andere teksten die je schrijft voor je opleiding of beroep, verwacht de lezer duidelijkheid. Overigens bestaan er tekstsoorten die opzettelijk vage formuleringen kunnen bevatten, zoals politieke propaganda (om te overtuigen zonder argumenten) en beleidsteksten (om ruimte te laten voor nadere uitwerking).

Niet vaag

Nogal wat studenten zijn ontevreden over het tentamen marketing.

De termijn voor het indienen van een bezwaar tegen deze beslissing bedraagt **enkele weken**.

Maar specifiek

Tien procent van de studenten is ontevreden over het tentamen marketing.

De termijn voor het indienen van een bezwaar tegen deze beslissing bedraagt **zes weken**.

Het is mogelijk om helemaal niets te zeggen in een tekst. Een duidelijk voorbeeld van een nietszeggend nieuwsbericht (komisch bedoeld) van *De Speld* stond in *de Volkskrant*.

Dingen aan de hand in, zo wordt vermoed, Egypte

AMSTERDAM - De situatie in een land ergens is sinds kort anders. Dat melden bronnen. De omstandigheden zijn zodanig. Een leider heeft zijn aanhangers ergens toe opgeroepen. Internationale journalisten onderzoeken of het om Egypte gaat.

Volgens waarnemers volgen gebeurtenissen elkaar in rap tempo op, waardoor steeds weer een nieuwe toestand dreigt te ontstaan. Naar verluidt is de oppositie het er niet mee eens. De meningen van andere mensen lopen uiteen. Sommigen zijn voor, anderen tegen. Een enkeling is neutraal.

Op verschillende plaatsen is een stand van zaken ontstaan, misschien naar aanleiding van het gebeuren. Of het om demonstraties of om steunbetuigingen gaat, kon bij het ter perse gaan van deze krant nog niet worden vastgesteld. Ook andere opties worden vooralsnog niet uitgesloten.

Ooggetuigen melden dat ook het leger zich ermee bemoeit. Daarmee lijkt de kans op escalatie niet te zijn afgenomen. Mochten er kwesties zijn van politieke aard, dan is het risico onverminderd groot. Geestelijk leiders hebben een positie ingenomen.

Naar het zich laat aanzien, is de status quo doorbroken. Een internationale commentator heeft gezegd dat hij zich zorgen maakt. 'Waar dingen gebeuren, kan het zomaar uit de hand lopen. Dat wijst de geschiedenis uit.'

Lokale verslaggevers zijn minder somber gestemd. 'Dat er iets plaatsvindt, hoeft niet te betekenen dat er daadwerkelijk sprake van is.'

Gevreesd wordt dat mensen worden getroffen. Bovendien zouden de taferelen zich naar andere landen kunnen uitbreiden. In hoeverre dat het geval is, valt nog te bezien. Wereldleiders hebben al gereageerd op de nieuwe realiteit.

Hoewel contouren zich dus aftekenen, is het nog onduidelijk hoe de toekomst van het land eruit zal zien.

TIP

Denk aan de professionele rol die je hebt: bij vakbekwaamheid hoort geen vaagheid.

Denk ook aan de lezer als je schrijft: met specifieke woorden en formuleringen bied je de lezer duidelijkheid.

1.1.2 Efficiënte formuleringen**Kort en bondig**

Woorden die overbodig zijn, staan in de weg; het is beter kort en bondig te schrijven. In de tekst hierna (links) zijn *op een bepaald moment* en *bepaald* overbodig:

Niet met overbodige woorden

Op het moment dat een onderneming veel gaat samenwerken met een leverancier, kan het gebeuren dat deze partij **op een bepaald moment** toegang krijgt tot een **bepaald** deel van het netwerk.

Maar kort en bondig

Op het moment dat een onderneming veel gaat samenwerken met een leverancier, kan het gebeuren dat deze partij toegang krijgt tot een deel van het netwerk.

Tijdens het formuleren kunnen ongemerkt overbodige woorden in je tekst terecht komen; in de correctiefase moet je deze met strenge hand weer verwijderen.

TIP

Wanneer is een woord overbodig? Als een woord niet informatief is en de informatie ook niet verduidelijkt. Met andere woorden: wanneer jouw tekst duidelijker wordt als je dat woord weglaat.

1.1.3 Voorzetsels in plaats van voorzetselcombinaties

De volgende anekdote gaat over de reactie van Winston Churchill (1874-1965) over het gebruik van voorzetselcombinaties in plaats van voorzetsels:

Churchill

Op een dag ontving Churchill een memo dat begon met 'Having regard to the fact that ...' Churchill stuurde de tekst terug naar de schrijver, een generaal, met de opmerking: 'You have used six words where one of two letters – "as" – would have sufficed.'

Bron: Peter Nederhoed, in: *Helder rapporteren*

Omslachtiger dan voorzetsels

Voorzetselcombinaties bestaan uit drie of vier woorden (*ten aanzien van*, *in het kader van*) met de betekenis van één voorzetsel (*tegen*, *voor*); ze zijn dus omslachtiger dan voorzetsels:

Niet met een voorzetselcombinatie

Het bezwaar **ten aanzien van** de terugbetalingsregeling is onvoldoende onderbouwd.

De resultaten in dit rapport hebben een voorlopig karakter, omdat **in het kader van** dit onderzoek geen gebruikers zijn geïnterviewd.

Maar met een duidelijk voorzetsel

Het bezwaar **tegen** de terugbetalingsregeling is onvoldoende onderbouwd.

De resultaten in dit rapport hebben een voorlopig karakter, omdat **voor** dit onderzoek geen gebruikers zijn geïnterviewd.

Voorzetselcombinaties hebben vaak meer dan één betekenis – en zijn dus niet alleen omslachtiger, maar ook minder precies dan voorzetsels (zie tabel 1.2):

Minder precies dan voorzetsels

TABEL 1.2 Voorzetselcombinaties en voorzetsels met dezelfde betekenis

Vorzetselcombinaties	Vorzetsels met dezelfde betekenis
met betrekking tot	voor, over
met het oog op	op, om, voor
op het gebied van	op, over
in het kader van	voor, binnen, om, bij
ten aanzien van	over, op, voor, tegen, van

TIP

Vervang voorzetselcombinaties door voorzetsels. Je tekst wordt daarmee niet alleen vlotter (minder formeel en korter), maar ook preciezer. Over de betekenis van een voorzetsel hoeft de lezer immers niet na te denken.

1.1.4 Positieve formuleringen

Twee ontkenningen in een zin kunnen problematisch zijn, drie geven de nekslag. Probeer maar eens te begrijpen: *Ik blijf niet in het lokaal, tenzij de docent niet komt.* (Hier staat: Ik blijf niet in het lokaal, maar als de docent niet komt, blijf ik wel in het lokaal.)

Problematische ontkenningen

Niet: negatief

Ondernemen betekent risico's nemen, maar **niet** dat deze **niet** tot op zekere hoogte kunnen worden beperkt.

De politicus wil dat ziekenhuizen ervoor zorgen dat **minder patiënten** hun afspraak **niet**

Maar positief als dat kan

Ondernemen betekent risico's nemen, maar deze kunnen tot op zekere hoogte worden beperkt.

De politicus wil dat ziekenhuizen ervoor zorgen dat **meer patiënten** hun afspraak respecteren.

TIP

Taal is geen wiskunde. Laat de lezer niet ‘uitrekenen’ wat je bedoelt: voorkom meer dan één ontkenning in een zin.

1

Dubbele ontkenning

De dubbele ontkenning kun je opzettelijk gebruiken: om een bewering te nuanceren. Als een politicus zegt dat het *niet onmogelijk* is met een partij samen te werken, vermijdt deze te beweren dat het *mogelijk* is met die partij samen te werken.

Bepalingen bij wetten en verdragen bevatten vaak negatieve formuleringen om die wetten en verdragen te nuanceren. Zo luidt artikel 10, eerste lid van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens: ‘Eenieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting.’ Met daarbij de nuancering: ‘Dit artikel *belet niet* dat staten radio-omroep-, bioscoop- of televisieondernemingen kunnen onderwerpen aan een systeem van vergunningen.’

1.2 Correcte woordkeus

Woorden zijn niet correct als zij iets anders betekenen dan de schrijver bedoelt. Zo vormt de klimaatcrisis een *bedreiging*, geen *dreigement* (1.2.1). Formuleringen zijn niet correct als woorden geen goede combinatie vormen. Tautologische (1.2.2) en pleonastische formuleringen (1.2.3) zijn logisch niet correct, contaminaties (1.2.4) zijn taalkundig niet correct.

1.2.1 Worden die op elkaar lijken

De woorden die je kiest, moeten passen bij de informatie die je geeft. Woorden kunnen naar de betekenis of naar de vorm zoveel op elkaar lijken, dat ze worden verward.

Subtiële verschillen

Woorden met een vergelijkbare betekenis kunnen op een subtiële manier van elkaar verschillen: *winkelen* is iets anders dan *boodschappen doen*, hoewel je in beide gevallen met een volle tas kunt thuiskomen; *naakt* is iets anders dan *bloot*, hoewel je in beide gevallen geen kleren draagt. Het betekenisverschil kan ook principiëler zijn: een zwangerschap is *natuurlijk*, niet *vanzelfsprekend*. Iemand *verantwoordelijk* achten voor een fout is iets anders, ook juridisch, dan die persoon daarvoor *aansprakelijk* stellen.

Principiële betekenisverschillen**Vormgelijkenis**

Fouten in woordkeus doen zich gemakkelijk voor als de schrijver moet kiezen tussen woorden die naar de vorm op elkaar lijken.

Niet met een verkeerd woord

We hadden alles goed geregeld, zodat we **zorgeloos** op vakantie konden.

Op deze manier kan een bedrijf goed inspelen op de toekomstige wensen van de klant en de **verdurende** veranderingen binnen de markt.

Maar met het bedoelde woord

We hadden alles goed geregeld, zodat we **onbezorgd** op vakantie konden.

Op deze manier kan een bedrijf goed inspelen op de toekomstige wensen van de klant en de **voortdurende** veranderingen binnen de markt.

In tabel 1.3 zie je enkele woorden die naar de vorm zoveel gelijkenis hebben, dat je ze gemakkelijk met elkaar verwart:

TABEL 1.3 Nog enkele woorden die op elkaar lijken

Woord X	Betekenis	Woord Y	Betekenis
<i>desnoods</i>	<i>in het uiterste geval</i>	zo nodig	<i>als dat nodig is</i>
onverhoopt	<i>anders dan gehoopt</i>	onverwacht	<i>niet verwacht</i>
tijdig	<i>op tijd</i>	tijdelijk	<i>niet blijvend</i>
blijkbaar	<i>iets blijkt zo te zijn</i>	schijnbaar	<i>iets lijkt zo te zijn</i>
geneigd zijn	<i>neiging tot iets voelen</i>	genegen zijn	<i>gunstig gezind zijn</i>
x is te danken aan y	<i>x is een positief gevolg</i>	x is te wijten aan y	<i>x is een negatief gevolg</i>

Verwarrend kunnen ook woorden zijn die in de spelling weinig van elkaar verschillen, maar naar hun betekenis geen enkele overeenkomst hebben, zoals *leiden/lijden*, *peiler/pijler*, *rouw/rauw*, *canon/kanon*, *kruid/kruit*.

Gelijkenis
in klank

TIP

Weet je niet zeker of je het juiste woord gebruikt? Zoek dat woord dan op in een (online) woordenboek en controleer de betekenis.

1.2.2 Tautologische formuleringen

Als je dezelfde informatie twee keer onder woorden brengt, vertel je de tweede keer niets nieuws. De taalkundige term hiervoor is 'tautologie' (ontleend aan het Griekse 'tautologia' wat 'hetzelfde woord' betekent).

Dezelfde
informatie
twee keer

Tautologisch

Wanneer u **een klein bedrijf hebt met weinig personeel**, is zo'n duur systeem **een beetje overbodig** en dus **niet nodig**.

Zonder tautologie

Wanneer u **weinig personeel** hebt, is zo'n duur systeem **niet nodig**.

Veel studenten gebruiken *tevens* en *ook*, *maar* en *echter*, zo en *bijvoorbeeld* naast elkaar, zodat zij twee keer hetzelfde verband aangeven. Ook dit zijn tautologische formuleringen:

Tautologisch

Tevens was hij **ook** in onderhandeling met een Italiaanse club.

De omstandigheden in dat vluchtelingenkamp waren mensonterend. **Zo** was er **bijvoorbeeld** geen douche aanwezig.

Zonder tautologie

Tevens was hij in onderhandeling met een Italiaanse club.

Of: Hij was **ook** in onderhandeling met een Italiaanse club.

De omstandigheden in dat vluchtelingenkamp waren mensonterend. **Zo** was er geen douche aanwezig. Of: Er was **bijvoorbeeld** geen douche aanwezig.

1.2.3 Pleonastische formuleringen

Als je een eigenschap noemt van een woord dat die eigenschap al vanzelfsprekend in zich heeft, vertel je niets nieuws: *ongetrouwde vrijgezellen*, *nat water*, *koud ijs*, *ronde cirkels*. Niemand kijkt ernaar op: vrijgezellen zijn altijd ongetrouwd, anders zijn het geen vrijgezellen; water is altijd nat, ijs is koud, cirkels zijn rond. De officiële term hiervoor is ‘pleonasme’ (ontleend aan het Griekse woord ‘pleonasmus’, wat ‘overvloedigheid’ betekent). In het voorbeeld hierna zijn twee formuleringen pleonastisch: ‘herkenbaar zijn aan kenmerken’ en ‘visueel zichtbaar maken’.

Pleonastisch

Deze vervalsingen zijn duidelijk **herkenbaar** aan vier **kenmerken**, die wij **visueel** in de bijgaande illustratie **zichtbaar** hebben gemaakt.

Zonder pleonasmen

Deze vervalsingen hebben vier **kenmerken**, die wij in de bijgaande illustratie **zichtbaar** hebben gemaakt.

Wenselijkheden, mogelijkheden en noodzakelijkheden

De eerste context waarin pleonastische formuleringen gemakkelijk ontstaan, is die van wenselijkheden (zoals *hopen* en *bereid zijn*), mogelijkheden (zoals *kunnen* en *mogelijk zijn*) en noodzakelijkheden (zoals *moeten* en *gedwongen zijn*).

Pleonastisch

We hopen dat u **bereid bent** het rapport voor ons te **willen** beoordelen.

We **zijn gedwongen** de helft van ons personeel op non-actief te **moeten** zetten.

Zonder pleonasmen

We hopen dat u **bereid bent** het rapport voor ons te beoordelen. Of: We hopen dat u het rapport voor ons **wilt** beoordelen.

We **zijn gedwongen** de helft van ons personeel op non-actief te zetten.

Of: We **moeten** de helft van ons personeel op non-actief zetten.

Woorden met een negatieve lading

Pleonastische missers ontstaan ook gemakkelijk in een negatieve context (zie ook 1.1.4): na de woorden *tenzij* (= ‘maar *niet* als’) en *evenmin* (= ‘ook *niet*’) en na werkwoorden als *verbieden*, *afraden*, *ontkennen*, *vermijden*, *voorkomen*, *ontzeggen*. *Verbieden* betekent ‘zeggen dat iets *niet* mag’, *afraden* betekent ‘adviseren iets *niet* te doen’, enzovoort.

Pleonastisch

Een biologische vader kan het vaderschap niet ontkennen; **evenmin** kan hem het vaderschap **niet** worden ontnomen.

De minister **ontkende** dat hij **geen** afspraken had gemaakt met zijn Griekse collega.

Zonder pleonasmen

Een biologische vader kan het vaderschap niet ontkennen; **evenmin** kan hem het vaderschap worden ontnomen.

De minister **ontkende** dat hij afspraken had gemaakt met zijn Griekse collega.

Wie woorden met een negatieve lading onnadenkend gebruikt, loopt het risico iets op te schrijven wat niet wordt bedoeld. In het tweede voorbeeld (zie hiervoor) 'ontkent' de minister dat hij 'geen afspraken' heeft gemaakt met zijn Griekse collega. Strikt genomen zou dit betekenen dat hij afspraken heeft gemaakt – en dat wil hij juist ontkennen. Jaren geleden raakte voetbalcriticus Henk Spaan verstrikt in negatieve formuleringen, toen hij een column schreef over de voetbalwedstrijd Ierland-Nederland:

In de fout met te veel ontkenningen

Na afloop van Ierland-Nederland gaf Roy Keane een coherent en goed geformuleerd commentaar. Verre van stom, Roy Keane. Ierland had geluk gehad, Nederland pech en het zou oneerlijk zijn het Nederlands elftal een gebrek aan strijdlust te verwijten.

Gebrek aan vechtlust kun je het Nederlands elftal niet ontzeggen. Wat dan de oorzaak van het fiasco is? Bij ons speelt geen Roy Keane. Elke grote sportploeg kent een hiërarchische structuur. In het veld is er één de baas: de goochemste speler.

Mentaal is hij de hardste. De rest is een beetje bang voor hem. (...)

Bron: *Het Parool*, Henk Spaan

TIP

Twee negatieve woorden of formuleringen kun je bijna altijd vervangen door één positieve formulering. Van *problemen niet ontkennen* maak je bijvoorbeeld *problemen onder ogen zien*. Dat is prettig voor de lezer – en ook voor jou als schrijver: je maakt minder fouten.

1.2.4 Contaminaties

Verhaspeling van woorden of formuleringen met een vergelijkbare betekenis (bijvoorbeeld *x is duur* en *x kost veel*) leidt tot een resultaat dat niet correct is (*x kost duur*). De taalkundige term hiervoor is 'contaminatie' (afgeleid van het Latijnse 'contaminatio', wat 'bezoedeling' of 'besmetting' betekent). Hierna bespreken we drie vormen van contaminatie.

Verhaspeling
van woorden of
formuleringen

Contaminatie van woorden met een vergelijkbare betekenis

Verhaspeling van woorden of formuleringen met een vergelijkbare betekenis is begrijpelijk (de betekenis is immers vergelijkbaar), maar kritische lezers hebben er weinig begrip voor.

Met contaminatie

Voor zijn domme gedrag moest hij een **peperhoge** prijs betalen.

Een accountant moet altijd **nachecken** of de cijfers in het jaarverslag kloppen.

Zonder contaminatie

Voor zijn domme gedrag moest hij een **peperdure** prijs betalen.

Of: Voor zijn domme gedrag moest hij nu een **torenhoge** prijs betalen. Een accountant moet altijd **checken** of de cijfers in het jaarverslag kloppen. Of: Een accountant moet de cijfers in het jaarverslag altijd **nakijken**.

Hierna zie je enkele contaminaties van werkwoorden met correcte alternatieven:

Contaminatie van 1 en 2	Correct 1	Correct 2
*iets opnoteren	iets opschrijven	iets noteren
*iets afspieken	iets afkijken	spieken
*iemand voorbijpasseren	iemand voorbijgaan	iemand passeren
*terugreageren op iets	terugkomen op iets	reageren op iets
*zich verexcuseren	zich verontschuldigen	zich excuseren

In enkele gevallen is er discussie over de vraag of er sprake is van een contaminatie. Zo wordt *uitprinten* door velen beoordeeld als een contaminatie van *uitdraaien* en *printen*. Dit oordeel valt te betwisten, omdat *uitprinten* is opgenomen in *Van Dale* en de *Woordenlijst Nederlandse taal* (zie: www.woordenlijst.org).

Contaminatie van formuleringen met een vergelijkbare betekenis

Verhaspeling van formuleringen met een vergelijkbare betekenis leidt tot formuleringen die niet correct zijn.

Niet met contaminatie

In Los Angeles **kost de aankoopsprijs** van een hotelkamer al meer dan een miljoen dollar.

Op de vorige pagina hebben we het organogram laten zien, **dat een goed beeld weergeeft** van de organisatie.

Maar zonder contaminatie

In Los Angeles **is de aankoopsprijs** van een hotelkamer al meer dan een miljoen dollar.
Of: In Los Angeles **kost** een hotelkamer al meer dan een miljoen dollar.
Op de vorige pagina hebben we het organogram laten zien, **dat een goed beeld geeft** van de organisatie.

Werkwoorden met 'zich'

Veel fouten worden gemaakt in het gebruik van enkele werkwoorden die met 'zich' worden gecombineerd (wederkerende werkwoorden): *zich storen*, *zich irriteren*, *zich beseffen* en *zich bedenken*. De volgende tabel laat zien welke combinaties verkeerd zijn (contaminaties) en welke combinaties correct.

Foute combinatie van 1 en 2

Hij stoort zich aan iets/iemand
Hij irriteert zich aan iets/iemand
Hij beseft zich iets
Hij bedenkt zich iets

Correct 1

Iets/iemand stoort hem
Iets/iemand irriteert hem
Hij beseft iets
Hij bedenkt iets

Correct 2

Hij ergert zich aan iets/iemand
Hij ergert zich aan iets/iemand
Hij realiseert zich iets
Hij bedenkt zich

Contaminatie met een verkeerd voorzetsel

Veel werkwoorden hebben een vast voorzetsel: zoals *afgaan op*, *instaan voor* en *zich afzetten tegen*. De voorzetsels worden 'vast' genoemd, omdat je niet willekeurig een ander voorzetsel kunt gebruiken. Verwarring van zulke werkwoorden met een verkeerd voorzetsel komt vaak voor:

Foute combinatie van 1 en 2

Philips **stortte zich** al vroeg **in** de productie van radio's. Anton Philips **bouwde** de onderneming **uit naar** wat het bedrijf nu is.

Correct 1

Philips **stortte zich** al vroeg **op** de productie van radio's. Anton Philips **bouwde** de onderneming **uit tot** wat het bedrijf nu is.

Correct 2

Philips **stapte** al vroeg **in** de productie van radio's. Anton Philips **leidde** de onderneming **naar** wat het bedrijf nu is.

Hierna zie je enkele contaminaties met verkeerde voorzetsels die je zo vaak tegenkomt, dat je bijna zou denken dat ze correct zijn.

Foute combinatie met voorzetsel

de oorzaak **voor**
iets combineren **aan**
behoefte hebben **naar**
een parallel trekken **met B**

Juiste combinatie met voorzetsel

de oorzaak **van**
iets combineren **met**
behoefte hebben **aan**
een parallel trekken **tussen A en B**

Op de website van de Vlaamse overheid (www.taalteléfono.be) wordt gewaarschuwd voor voorzetselfouten die onder invloed van het Frans worden gemaakt: *allergisch zijn aan* moet zijn: *allergisch zijn voor*; *zich interesseren aan* moet zijn: *zich interesseren voor*. Andere fouten met voorzetsels zijn: *aan de prijs van* (moet zijn *tegen de prijs van*); *tegen dat tempo* (moet zijn *in dat tempo*), *onder de vorm van* (moet zijn *in de vorm van*).

TIP

Twijfel je over het juiste voorzetsel bij een werkwoord? Kijk dan in een (online) woordenboek. Je vindt dan bijvoorbeeld: parallel (de): lijn die evenwijdig loopt aan een andere; een parallel trekken *tussen* twee dichters.

1.2.5 Het juiste lidwoord

In het Nederlands bestaan onzijdige naast mannelijke en vrouwelijke zelfstandig naamwoorden. Onzijdige woorden hebben 'het' als lidwoord: *het succes, het gevoel, het tentamen*. Daarom worden deze woorden ook wel 'hetwoorden' genoemd. Mannelijke én vrouwelijke zelfstandige naamwoorden nemen 'de' als lidwoord: *de nederlaag, de logica, de overwinning*. Het zijn kortgezegd 'de-woorden'. Dit 'woordgeslacht' heeft niets met sekse te maken. Om correct te kunnen verwijzen naar een woord moet je rekening houden met het woordgeslacht (zie ook 3.4). Naar het-woorden verwijs je met *dat*, naar vrouwelijke de-woorden met *haar* en naar mannelijke de-woorden met *zijn*:

**Rekening
houden met het
woordgeslacht**

Niet

het onderzoek **die** is uitgevoerd
de organisatie en **zijn** werknemers
het ministerie en **haar** ambtenaren

Maar

het onderzoek **dat** is uitgevoerd
de organisatie en **haar** werknemers
het ministerie en **zijn** ambtenaren

Het-woorden

Onzijdige woorden: het-woorden

Hoe weet je of een woord onzijdig is, een het-woord? Als je een woord vaak bent tegengekomen, onthoud je dat. Bij onzekerheid kun je het woordgeslacht opzoeken in de *Woordenlijst Nederlandse Taal* (www.woordenlijst.org). Opzoeken kost tijd; gelukkig is er enige regelmaat in de verzameling het-woorden.

TABEL 1.4 Categorieën van het-woorden

Categorieën	Voorbeelden
Verkleinwoorden Van een werkwoord afgeleide woorden	het meisje, het feestje het ontslag, het berekenen
Woorden die eindigen op: <ul style="list-style-type: none"> • -isme/-asme • -ment • -um 	het modernisme, het conservatisme het document, het isolement het centrum, het museum
Namen van: <ul style="list-style-type: none"> • talen en dialecten • windrichtingen • sporten en spelen • metalen 	het Nederlands, het Limburgs, het Zeeuws het zuiden, het noorden het boksen, het voetbal, het klaverjassen het goud, het zilver, het brons

Mannelijke en vrouwelijke woorden: de-woorden

Alle mannelijke en vrouwelijke woorden zijn de-woorden. Als je zo'n woord vaak tegenkomt, onthoud je dat het een de-woord is. Maar hoe weet je dat *de winkel* een mannelijk en *de organisatie* een vrouwelijk woord is? Zelfs *mannelijkheid* is een vrouwelijk woord! Tegenwoordig wordt het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke woorden in het Nederlands niet of nauwelijks meer aangevoeld. In bijvoorbeeld het Frans, Duits en Italiaans is dat wel het geval. Bij onzekerheid kun je het woordgeslacht opzoeken. In de groepen mannelijke en vrouwelijke woorden valt regelmaat te ontdekken:

1 Mannelijke de-woorden zijn:

- benamingen van mannelijke personen en dieren: *de man, de vader, de haan, de stier*;
- een grote groep zelfstandig gebruikte werkwoordstammen: *de schrik, de troost, de raad*;
- woorden die eindigen op -aar(d) (*de redenaar, de dronkaard*) en -er(d) (*de betweter, de lieverd*).

2 Vrouwelijke de-woorden zijn:

- benamingen van vrouwelijke personen en dieren: *de vrouw, de moeder, de kip, de koe*;
- woorden op -ing afgeleid van een werkwoordstam: *de redenering, de uitkering*;
- woorden op -heid afgeleid van een werkwoordstam: *de waarheid, de aansprakelijkheid*;
- woorden op -st afgeleid van een werkwoordstam: *de aankomst, de dienst, de gunst, de winst*;
- woorden op -nis, -schap, -ij, -erij, -arij, -enij, -ie, -tie, -logie, -sophie, -iek, -ica, -theek, -teit, -iteit, -tuur, -suur, -ade, -ide, -ode, -ude,

De-woorden

-age, -ine, -se, -sis, -xis en -tis: *de betekenis, de wetenschap, de sloperij, de ambtenarij, de strategie, de politie, de psychologie, de filosofie, de dynamiek, de mathematica, de hypotheek, de puberteit, de universiteit, de advocatuur ... de aanstelleritis.*

3 Een grote groep de-woorden is mannelijk/vrouwelijk, zodat je er zowel met *hij, zijn* en *hem* als met *zij* en *haar* naar kunt verwijzen:

- voorwerpsnamen: *de bank, de tafel, de deur, de vork;*
- algemene aardrijkskundige namen: *de stad, de straat, de rivier, de zee;*
- namen van hemellichamen: *de zon, de maan, de ster, de planeet;*
- zelfstandig gebruikte bijvoeglijke naamwoorden: *de arme, de gelukkige, de jarige;*
- zelfstandig gebruikte voltooid deelwoorden: *de betrokkene, de geadresseerde, de nabestaande.*

Benamingen van beroepen en functies worden in de *Woordenlijst Nederlandse Taal* (www.woordenlijst.org) in veel gevallen als een mannelijk woord aangegeven (m): *de rechter, de dokter, de volksvertegenwoordiger*. Uiteraard kunnen deze woorden ook op een vrouw betrekking hebben: de rechter heeft *haar* uitspraak goed toegelicht.

TIP

In hbo-opleidingen kom je veel vakwoorden tegen die eindigen op -ing (*de investering, de doelstelling*), -heid, (*de actiebereidheid, de arbeidsongeschiktheid*), -ie (*de strategie, de transitie*) en -iteit (*de productiviteit, de arbeidsmobiliteit*). Woorden met deze achtervoegsels zijn vrouwelijk.

Woordgeslacht en verwijzing

Naar onzijdige, vrouwelijke en mannelijke woorden verwijs je verschillend. In tabel 1.5 vind je een beknopt overzicht van correcte verwijzingen naar deze woorden met een persoonlijk, aanwijzend, bezittelijk en betrekkelijk voornaamwoord (vnw).

Correcte
verwijzingen

TABEL 1.5 Het geslacht van zelfstandige naamwoorden

Lidwoord	Persoonlijk vnw.	Aanwijzend vnw.	Bezittelijk vnw.	Betrekkelijk vnw.
<i>Onzijdig:</i> het kind	Het wandelt.	dit kind dat kind	Het kind trekt zijn/haar schoenen aan.	Het kind dat zijn/haar schoenen aantrekt ...
<i>Mannelijk:</i> de man	Hij wandelt.	die man deze man	De man trekt zijn schoenen aan.	De man die zijn schoenen aantrekt ...
<i>Vrouwelijk:</i> de vrouw	Zij wandelt.	die vrouw deze vrouw	De vrouw trekt haar schoenen aan.	De vrouw die haar schoenen aantrekt ...
<i>Meervoud:</i> de kinderen de mannen de vrouwen	Zij wandelen. (idem) (idem)	die kinderen deze kinderen (idem) (idem)	De kinderen trekken hun schoenen aan. (idem) (idem)	De kinderen die hun schoenen aantrekken ... (idem) (idem)

Biologische geslacht voorrang

Soms wijkt het woordgeslacht af van het biologische geslacht. Dan is het *biologische geslacht* bepalend bij de keuze van het *bezittelijk voornaamwoord*: Het meisje bereidt *haar* tentamen voor. Maar bij de keuze van het *betrekkelijk voornaamwoord* is het *woordgeslacht* bepalend: Het meisje *dat* je daar ziet ... Onjuist is: Het meisje **die* je daar ziet ... Paragraaf 3.4 gaat dieper in op het gebruik van persoonlijke voornaamwoorden.

1.3 Correcte woordvormen

De woorden *u* en *uw* worden vaak met elkaar verward, net als *jou* en *jouw* (1.3.1). Woorden als *alle(n)* en *andere(n)* kunnen met en zonder *n* voorkomen. De vormen zonder *n* gebruik je om te verwijzen naar zaken en dieren, die met *n* om te verwijzen naar personen (1.3.2 en 1.3.3). Ten slotte komt het verschil in gebruik tussen *hen* en *hun* aan de orde (1.3.4).

1.3.1 Correct gebruik van u(w) en jou(w)

Het persoonlijk voornaamwoord *u* en het bezittelijk voornaamwoord *uw* worden vaak met elkaar verward. Het verschil is één letter, maar je maakt een slordige indruk als je deze woordvormen door elkaar haalt; de lezer voelt zich dan niet netjes aangesproken.

Niet uw en u

In dit rapport vindt **uw** tips voor **u** reeds bestaande website.

Maar u en uw

In dit rapport vindt **u** tips voor **uw** reeds bestaande website.

Op een vergelijkbare manier worden ook het persoonlijk voornaamwoord **jou** en het bezittelijk voornaamwoord **jouw** niet altijd correct gebruikt.

Niet jouw

Ik heb **jouw** lief.
De door **jouw** opgevraagde pagina kan niet worden weergegeven.

Maar jou

Ik heb **jou** lief.
De door **jou** opgevraagde pagina kan niet worden weergegeven.

Niet jou

Ik heb alleen **jou** geluk voor ogen.

Maar jouw

Ik heb alleen **jouw** geluk voor ogen.

TIP

Twijfel je tussen *u/uw* of *jou/jouw*? Doe dan de test met *mij* (korte vorm) en *mijn* (lange vorm).

(1) Ik heb *mij*_ lief → Ik heb *u*_ lief; Ik heb *jou*_ lief (allemaal korte vormen).

(2) Ik heb alleen *mijn*_ geluk voor ogen → Ik heb alleen *uw*_ geluk voor ogen; Ik heb alleen *jouw*_ geluk voor ogen (allemaal lange vormen).

Waarschuwing

Een waarschuwing is hier op zijn plaats voor het verkeerde gebruik van *me* (persoonlijk voornaamwoord) als bezittelijk voornaamwoord, zoals in 'me moeder had gelijk' (moet zijn: *mijn* moeder had gelijk). Weg met 'me' in 'me moeder':

Weg met ‘me’ in ‘me moeder’

Me moeder, me pa en me zus: deelnemers aan de verkiezing Weg met dat woord! van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) kunnen het foutieve gebruik van *me* niet meer aanhoren. *Me* kreeg 30% van de 25.000 stemmen en is daarmee de overtuigende verliezer van dit jaar. ‘Het is voor veel mensen blijkbaar erg moeilijk om het woord ‘mijn’ correct te schrijven.

“*Me*” is geen bezittelijk voornaamwoord, laat een van de inzenders weten. Het gaat om de geschreven vorm van ‘*me*’ waar de deelnemers vanaf willen. In gesproken taal gebeurt het namelijk vaak dat woorden een beetje gemakkelijk, vaak korter worden uitgesproken: ‘Veel mensen zeggen “*me*” in plaats van “*mijn*”, maar dat hoeft niet doorgevoerd te worden op papier.’

Bron: Instituut voor Nederlandse Lexicologie, persbericht

1.3.2 Correct gebruik van *alle(n)* en *beide(n)*

De woorden *alle(n)* en *beide(n)* kunnen zowel bijvoeglijk als zelfstandig worden gebruikt. De zinnen ‘Zij hebben *beide* rapporten geschreven’ en ‘Zij hebben *beiden* rapporten geschreven’ betekenen niet hetzelfde. In de eerste zin zijn er twee rapporten en hebben ‘zij’ die geschreven; in de tweede zin zijn er twee personen die rapporten hebben geschreven.

Voor bijvoeglijk gebruik kies je de bijvoeglijke variant (zonder *n*):

- Volgens het onderzoek vinden bijna **alle** studenten van bijna **alle** hbo-opleidingen snel werk.

Zelfstandig gebruik

Gebruik je *alle(n)* en *beide(n)* zelfstandig? Dan gelden twee regels.

1 Bij verwijzing naar personen gebruik je de variant met *n*:

Variant met *n*

Niet *alle/beide* (zonder *n*)

Verpleegkundigen, maatschappelijk werkers en commercieel economen: zij hebben **alle** zowel met collega’s als met patiënten, cliënten of klanten te maken.

Mijn vriend en ik zijn beide positief getest op het coronavirus.

Maar *allen/beiden* (met *n*)

Verpleegkundigen, maatschappelijk werkers en commercieel economen: zij hebben **allen** zowel met collega’s als met patiënten, cliënten of klanten te maken.

Mijn vriend en ik zijn beiden positief getest op het coronavirus.

2 Bij verwijzing naar zaken en dieren gebruik je de variant zonder *n*:

Variant zonder *n*

Niet *allen/beiden* (met *n*)

Er zijn verschillende mogelijkheden, die echter geen van **allen** aantrekkelijk zijn.

Of we nou een kat willen of een hond: **beiden** hebben veel aandacht nodig.

Maar *alle/beide* (zonder *n*)

Er zijn verschillende mogelijkheden, die echter geen van **alle** aantrekkelijk zijn.

Of we nou een kat willen of een hond: **beide** hebben veel aandacht nodig.

In een uitzonderlijk geval verwijs je tegelijk naar een persoon en een zaak of dier. Dan heeft de variant zonder n de voorkeur:

- De wielrenner en zijn fiets vielen **beide** in het ravijn.
- De premier en zijn kat wonen **beide** op het adres 10 Downing Street, London.

Volgens deze conventie gebruik je de variant met n alleen als je uitsluitend verwijst naar personen, dus niet als je (ook) verwijst naar een zaak of dier.

TIP

Vind je de keuze tussen *alle/allen* en *beide/beiden* lastig? Schrijf dan niet 'Onze docenten zijn *beiden/allen* in Delft opgeleid', maar '*Beide/alle* docenten zijn in Delft opgeleid'. Of kies voor een andere formulering waarbij je niet hoeft te kiezen: Onze docenten zijn *allebei/allemaal* in Delft opgeleid. Probleemloos – en bovendien meer van deze tijd.

1.3.3 Correct gebruik van *andere(n)*, *enkele(n)*, *sommige(n)* ...

Ook woorden als *andere(n)*, *enkele(n)*, *sommige(n)*, *vele(n)*, *weinige(n)* kunnen met of zonder n voorkomen. Voor bijvoeglijk gebruik kies je weer de bijvoeglijke variant (zonder n):

- Bij een betrouwbaarheid van 95% is er 95% kans dat **andere** respondenten binnen de doelgroep dezelfde antwoorden geven.

Zelfstandig gebruik

Gebruik je *andere(n)*, *enkele(n)*, *sommige(n)*, *vele(n)*, *weinige(n)* en dergelijke woorden zelfstandig, dan gelden twee regels.

Variant met n

1. Bij verwijzing naar **personen** gebruik je de variant met n:

- Op afgelegen locaties, blootgesteld aan de gevaren van zware machines, elektrische apparatuur en andere risico's werken **onze technici in de buitendienst**. Helaas verlaten **sommigen** de buitendienst vanwege de fysieke omstandigheden en het vele reizen.

Het is mogelijk deze tekst zo op te vatten dat 'sommige' bijvoeglijk wordt gebruikt (zie linksonder):

Enkele/sommige ... (kleine afstand)

Op afgelegen locaties, blootgesteld aan de gevaren van zware machines, elektrische apparatuur en andere risico's werken **onze technici** in de buitendienst. Helaas verlaten **sommige** (technici) de buitendienst vanwege de fysieke omstandigheden en het vele reizen.

Enkelen/sommigen ... (grotere afstand)

Onze technici in de buitendienst werken op afgelegen locaties en worden blootgesteld aan de gevaren van zware machines, elektrische apparatuur en andere risico's. Helaas verlaten **sommigen** de buitendienst vanwege de fysieke omstandigheden en het vele reizen.

Naarmate de verwijzingsafstand toeneemt, heeft 'sommigen' de voorkeur (zie rechtsboven).

2 Bij verwijzing naar **zaken en dieren** gebruik je in alle gevallen de variant zonder n:

Variant zonder n

- Dit jaar gingen maar liefst 22 **afvalbedrijven** failliet. **Enkele** lieten een kostenpost achter, bij elkaar opgeteld ruim 20 miljoen euro.
- Bijna alle **honden** vinden het fijn om naar buiten te gaan om te bewegen, maar er zijn ook **enkele** die liever binnen blijven.

ONDER ANDERE(N)

Met *onder andere* verwijst je naar zaken en dieren: tot de formele taken van de koning behoort *onder andere* het ondertekenen van wetten en koninklijke besluiten.

Met *onder anderen* verwijst je naar personen: na afloop van de medaille-uitreiking ontmoet de koning *onder anderen* de vier gedecoreerde militairen.

1.3.4 Correct gebruik van *hen* en *hun*

Met persoonlijke voornaamwoorden verwijst je naar personen. Bijvoorbeeld: *zij* namen de trap en kwamen *ons* niet tegen. 'Zij' is hier onderwerp en heeft daarom de onderwerpsvorm; 'ons' is lijdend voorwerp en heeft daarom de lijdend voorwerpsvorm.

Het juiste gebruik van *hen* en *hun* is lastig, omdat het verschil kunstmatig is.

Kunstmatig
verschil

Niet *hun* en *hen*

Ik keek **hun** aan en wist dat ik gelijk had.
Ik gaf **hen** een antwoord dat zij niet begrepen.

Maar *hen* en *hun*

Ik keek **hen** aan en wist dat ik gelijk had.
Ik gaf **hun** een antwoord dat zij niet begrepen.

Toelichting

'*hen*' is lijdend voorwerp

'*hun*' is meewerkend voorwerp

Heb je te maken met een lijdend voorwerp, dan gebruik je *hen*. Heb je te maken met een meewerkend voorwerp, dan gebruik je *hun*. Uitzondering: na een voorzetsel moet je altijd *hen* gebruiken: *aan hen*, *voor hen*, *bij hen*, *volgens hen*, enzovoort.

TIP

Twijfel je tussen *hen* en *hun*? Formuleer de zin dan anders: Ik heb *hen/hun* gewaarschuwd voor de gevolgen. → Ik heb ze gewaarschuwd voor de gevolgen. Of: Ik heb *onze relaties* gewaarschuwd voor de gevolgen.

Drie regels

- 1 Gebruik *hen* als je te maken hebt met een lijdend voorwerp.
- 2 Gebruik *hun* als je te maken hebt met een meewerkend voorwerp.
- 3 Gebruik *hen* na een voorzetsel.

Ondanks de eenvoud van deze regels, is de toepassing ervan niet altijd eenvoudig. Kies je bijvoorbeeld *hen* of *hun* in de volgende zinnen?

- Welke beloftes zijn *hen/hun* toen gedaan?
- Dat stuitte *hen/hun* nog het meest tegen de borst.
- De nieuwe medewerker liep *hen/hun* alleen maar voor de voeten.

In al deze zinnen is *hun* de juiste keuze (er is geen sprake van een lijdend voorwerp).

Hun is nooit onderwerp

Het gebruik van *hun* in de functie van onderwerp is onjuist (geen onderwerpsvorm). Schrijf bijvoorbeeld niet: *Hun* (!) denken alles beter te weten.

1.4 Passende woordkeus

In woordkeus moet je duidelijk en correct zijn. Daarnaast is het nodig rekening te houden met de situatie waarin de tekst moet functioneren: de woordkeus moet *passend* zijn. Om dit te bereiken houd je rekening met de tekstsoort (het genre) waar de tekst toe behoort (1.4.1). Je kiest woorden die passen bij het onderwerp waarover je schrijft en het doel waarmee je dat doet (1.4.2). Je kiest voor een persoonlijke of onpersoonlijke stijl (1.4.3). Ten slotte stem je de woordkeus af op de lezer(s) (1.4.4).

1.4.1 Wordkeus die past bij tekstsoort

Elke tekstsoort vraagt om een woordkeus die daarop is afgestemd. Zo is het niet verstandig om in een rapport of verslag populaire woorden te gebruiken.

Niet populair

Het implementeren van het systeem **is niet eventjes gauw gedaan**. We moeten onze kennis voortdurend **bijspijkeren**, want in andere landen **staan de mensen te trappelen** om onze banen over te nemen.

Maar zakelijk

Het implementeren van het systeem **is een omvangrijke operatie**. We moeten onze kennis voortdurend **actualiseren**, want in andere landen **staan de mensen klaar** om onze banen over te nemen.

Niet subjectief
maar objectief

Feiten en waarnemingen presenteer je in rapporten en verslagen niet op een subjectieve, maar op een objectieve manier:

Niet subjectief

Volgens onderzoeksinstituut CERN kunnen neutrino's niet sneller gaan dan het licht. De uitslag van het Opera-experiment was het gevolg van **een blunder**.

Maar objectief

Volgens onderzoeksinstituut CERN kunnen neutrino's niet sneller gaan dan het licht. De uitslag van het Opera-experiment was het gevolg van **een meetfout**.

In rapporten en verslagen zijn subjectieve formuleringen geen passende keuze. Schrijf bijvoorbeeld niet: een *enorm* probleem, *ingrijpende* gebeurtenis en *fantastisch* resultaat. In journalistieke teksten kan een enkele populaire formulering wel passend zijn:

- Volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) zitten volwassen mannen ruim negen uur per dag **op hun kont**. 65-plussers zijn iets actiever, die zitten per dag een uur korter (NRC).

1.4.2 Woordkeus die past bij het onderwerp en het doel

Met verkeerd gekozen woorden beschrijf je het onderwerp op een verkeerde manier. Zo wees de schrijfster Susan Sontag erop dat het niet passend is om de behandeling en omgang met ernstige ziektes een *gevecht* te noemen. Dat woord (een metafoor) doet geen recht aan de ziekte en hen die ermee te maken hebben. Hoeft iemand die ziek is alleen maar harder te vechten; heeft wie niet beter wordt schuld aan de eigen ziekte?

Met de woorden die je kiest, kun je de lezer op jouw manier naar het onderwerp laten kijken. Zo gebruikt de stichting Wakker Dier het woord *plofkip* voor kippen die in extreem korte tijd worden opgekweekt, met erg weinig ruimte om te bewegen. Taalfilosofen en communicatiedeskundigen gebruiken de term 'framing' voor deze vorm van beïnvloeding: *plofkip* functioneert als een 'frame' (kader) om de lezer ervan te overtuigen zo'n kip niet te kopen. Voor hetzelfde onderwerp kan een positief en een negatief frame worden gebruikt: een *flexbaan* en *flexpensioen* lijken aantrekkelijk, een *pulpbaan* en *casinopensioen* juist niet.

Wil je in een rapport of verslag gebruikmaken van een frame (bijvoorbeeld het woord *klimaatcrisis*)? Maak dan duidelijk dat je dat doet en waarom:

- Vroeger spraken we van een **klimaatverandering**, inmiddels kunnen we beter spreken van een **klimaatcrisis**. (...)

Gevoelswaarde

De gevoelswaarde van een woord kan veranderen door een nieuwe kijk op feiten en situaties. Probeer woorden te vermijden die als een racistisch frame kunnen worden opgevat. Al enkele jaren hebben we het niet over *blanke*, maar over *witte* scholen (naast *zwarte* en *gemengde* scholen). En kort geleden heeft het Rijksmuseum op de tekstbordjes die met slavernij te maken hebben het woord *slaaf* vervangen door *slaafgemaakte*. De overweging hierbij was dat het woord *slaafgemaakte* benoemt wat de betrokken persoon is aangedaan.

Een negatieve gevoelswaarde ontwikkelt zich gemakkelijk bij woorden waarmee mensen worden benoemd naar hun herkomst, sekse, seksuele geaardheid, leeftijd en dergelijke. In plaats van woorden met een negatieve gevoelswaarde, zoals *allochtonen*, *bejaarden*, *invaliden* en *zwakzinnigen*, is het beter om te kiezen voor neutrale bewoordingen: *mensen met een migratieachtergrond*, *ouderen of senioren*, *mensen met een lichamelijke beperking*, *mensen met een geestelijke beperking*.

In het algemeen is het niet passend om mensen te benoemen naar een groep waartoe zij buiten hun keuze behoren. Mensen met een migratieachtergrond zijn meer dan alleen die achtergrond, mensen met een handicap zijn meer dan alleen hun handicap.

In de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 koos D66 ervoor om geen nieuwe *leider* of *leidster* (Sigrid Kaag) aan te bevelen, maar nieuw *leiderschap*. De sekse van de lijsttrekker speelde op die manier geen rol:

- Het is tijd voor **nieuw leiderschap**. Leiderschap dat omkijkt naar mensen en vooruitkijkt. Dat iedereen vrij laat, maar niemand laat vallen.

Framing

Neutrale bewoordingen

De beoordeling van welke woorden passend zijn of niet, is overigens aan verandering onderhevig.

TIP

Kies woorden die passen bij het onderwerp, het doel dat je wilt bereiken en je lezers. Maak je bewust gebruik van een 'frame'? Maak dan duidelijk dat je dat doet.

Kies geen woorden waarmee je mensen kleineert of buitensluit. In de meeste gevallen is het niet nodig om mensen te benoemen naar een groep waartoe zij behoren. Gebruik bij twijfel de woorden die een groep zelf hanteert.

1.4.3 Persoonlijke en onpersoonlijke stijl

Lezer afwezig

In rapporten en verslagen is de lezer afwezig; die wordt niet direct aangesproken:

Niet persoonlijk

Er zijn verschillende risico's waar **uw ICT-toepassingen** aan blootstaan. Gelukkig zijn er middelen waarmee **u** deze risico's kunt beperken.

Maar onpersoonlijk

Er zijn verschillende risico's waar **ICT-toepassingen** aan blootstaan. Gelukkig zijn er middelen om deze risico's te beperken.

In het voorwoord van een rapport of verslag kan directe aanspreking van de lezer wel een goede keuze zijn:

Hoeft niet onpersoonlijk

Dit rapport kan worden gebruikt om te bepalen of e-commerce voldoende voordelen biedt.

Kan ook persoonlijk

Met dit rapport kunt u bepalen of e-commerce voldoende voordelen biedt voor **uw bedrijf**.

TIPS

Schrijf rapporten en verslagen in een onpersoonlijke stijl: vermijd 'u' en 'uw'.

Speelt de relatie met de lezer een rol, zoals in het voorwoord van een rapport of verslag of in een zakelijke brief? Dan kan het juist wel passend zijn om 'u' en 'uw' te gebruiken.

Richt je je tot een groep lezers? Dan kan het verstandig zijn woorden en formuleringen te kiezen die genderneutraal zijn.

Schrijver afwezig

In rapporten en verslagen is de schrijver afwezig. Formules als 'uit mijn onderzoek blijkt' en 'volgens mij' horen niet bij de neutrale stijl van deze tekstsoorten.

Niet persoonlijk

Wij gaan in op de sociale en ethische problemen bij het outsourcen van programmeerwerk naar lage-lonenlanden.

In mijn onderzoek is mij opgevallen dat sommige deskundigen van oordeel zijn dat outsourcing een win-winsituatie oplevert voor de werkgelegenheid.

Maar onpersoonlijk

Dit rapport gaat in op de sociale en ethische problemen bij het outsourcen van programmeerwerk naar lage-lonenlanden.

Sommige deskundigen zijn van oordeel dat outsourcing een win-winsituatie oplevert voor de werkgelegenheid.

Schrijven in een neutrale stijl past bij de objectieve houding die de schrijver van rapporten en verslagen hoort aan te nemen. Bovendien staat jouw naam boven of onder de tekst, zodat het duidelijk is dat jij verantwoordelijk bent voor de inhoud.

Soms is het wel passend om vanuit een persoonlijk perspectief te schrijven. In reflectieverslagen is het gebruikelijk en goed om in de ik-vorm te schrijven: ik vond de stage bijzonder leerzaam, maar ook bijzonder zwaar. Ook in het voorwoord van een rapport of verslag mag de schrijver zich laten zien.

TIP

Schrijf rapporten en verslagen in een onpersoonlijke stijl (geen 'ik' en 'mijn' en dergelijke).

Zijn persoonlijke ervaringen het onderwerp (bijvoorbeeld in een reflectieverslag)? Dan is de ik-vorm een goede stijlkeuze. Ook in het voorwoord van een rapport of verslag kunnen eigen ervaringen het onderwerp zijn.

1.4.4 Woordkeus die past bij de lezer

Is een tekst voor meer lezers bedoeld? Dan kan het handig en verstandig zijn genderneutrale woorden en genderneutrale verwijzingen te gebruiken.

Genderneutrale woorden

Honderd jaar lang werden omroepberichten van de Nederlandse Spoorwegen aangekondigd met 'Dames en heren'. Sinds kort beginnen die berichten met 'Beste reizigers'. Deze verandering is het gevolg van de wens van een groeiend deel van onze samenleving om genderneutraal te worden benaderd, zodat niemand wordt buitengesloten. Ook overheidsinstellingen en andere organisaties willen aan deze wens tegemoetkomen.

Niet genderneutraal

Op het moment dat u trouwt, gaan er tussen u en uw **man of vrouw** specifieke rechten en plichten gelden.

Iedere **medewerker en medewerkster** van elk stembureau krijgt een stevige online training, waarbij onder meer aan de orde komt dat **hij of zij** zich niet partijdig mag opstellen.

Genderneutraal

Op het moment dat u trouwt, gaan er tussen u en uw **partner** specifieke rechten en plichten gelden.

De **medewerkers** van elk stembureau krijgen een stevige online training, waarbij onder meer aan de orde komt dat **zij** zich niet partijdig mogen opstellen.

Richt je je tot een groep lezers? Dan is het mogelijk woorden en formuleringen te kiezen die genderneutraal zijn: 'Beste ouders' in plaats van 'Beste vaders en moeders'; 'Beste leerlingen' in plaats van 'Jongens en meisjes'.

Genderneutrale verwijzingen

Als gender geen rol speelt en je er bijna niet aan ontkomt om toch een genderspecifiek woord te gebruiken, is er sprake van 'genderdwang'. Dit doet zich onder meer voor in situaties met een persoonlijk voornaamwoord. Het is altijd mogelijk aan genderdwang te ontkomen – en je tekst van toepassing te laten zijn op personen in het algemeen:

'Genderdwang'

Mannen	Mannen en vrouwen	Personen
Hoe zorg je ervoor dat een student betrokken is bij zijn leerproces?	Hoe zorg je ervoor dat een student(e) betrokken is bij zijn of haar leerproces?	Hoe zorg je ervoor dat studenten betrokken zijn bij hun leerproces?
Iemand die zijn privileges boven zijn principes stelt, zal beide verliezen.	Iemand die zijn of haar privileges boven zijn of haar principes stelt, zal beide verliezen.	Iemand die privileges boven principes stelt, zal beide verliezen.

Genderneutrale aanduidingen van beroep, functie, rol

Persoonsaanduidingen naar het beroep, de functie of rol die iemand vervult, zijn in veel gevallen genderspecifiek, net als persoonsaanduidingen naar de sport of kunst die iemand beoefent. Enkele mannelijke aanduidingen worden ook voor vrouwen gebruikt: Femke Halsema is *burgemeester* van Amsterdam (zie hierna, kolom 1). Bij andere aanduidingen wordt een m/v-verschil gemaakt: Aretha Franklin was een Amerikaanse *zangeres*, Ranomi Kromowidjojo is een Nederlandse *zwemster* (kolom 2). Ten slotte zijn enkele genderneutrale aanduidingen gebruikelijk geworden (kolom 3).

Mannelijke vorm ook gebruikt voor vrouwen	Genderspecifieke vorm	Genderneutrale vorm
arts	acteur - actrice	bestuurslid
docent	danser - danseres	leerkracht
burgemeester	schrijver - schrijfster	leidinggevende
rechter	zanger - zangeres	verpleegkundige
wetenschapper	zwemmer - zwemster	verloskundige

1.5 Woordkeus en woordenschat

Om het juiste woord te vinden moet je beschikken over een ruime woordenschat, zodat je kunt kiezen tussen synoniemen en gebruik kunt maken van vaste combinaties, idiomatische uitdrukkingen en vakwoorden. Synoniemen zijn woorden die ongeveer hetzelfde betekenen, zoals *gebruiken*, *hanteren* en *toepassen* (1.5.1). Formuleringen van het type *beoogde effecten*, *verborgen gebreken* en *voet bij stuk houden* zijn vaste combinaties die tot de Nederlandse taalcultuur behoren (1.5.2). Dat geldt ook voor combinaties als *op den duur*, die de schrijver ook *heden ten dage* nog *ten dienste*

staan (1.5.3). Vakwoorden gebruik je om efficiënt en effectief met vakgenoten te communiceren. Zo vraagt een loodgieter om een *knietje* in plaats van een 'hoekje om koperen pijp te verbinden – en niet voor water, maar voor gas' (1.5.4).

1.5.1 Synoniemen

Het eerste woord dat je te binnen schiet, past niet altijd goed in de tekst. In informele situaties kunnen formele woorden een verkeerde indruk wekken; in formele situaties kunnen informele woorden schadelijk zijn (zie tabel 1.6).

Formele en
informele
woorden

TABEL 1.6 Formele en minder formele woorden

Formeel	Neutraal
aanvang	begin
derhalve	dus
dikwijls	vaak
krachtens	op grond van
pogen	proberen
reeds	al
slechts	alleen
terstond	direct
thans	nu
wederom	weer, opnieuw

In veel gevallen heb je de keus tussen een woord dat aan een vreemde taal is ontleend en een Nederlands equivalent (zie tabel 1.7).

Woordkeuze

TABEL 1.7 Leenwoorden en Nederlandse woorden

Leenwoord	Nederlands woord
attractief	aantrekkelijk
authentiek	echt
connotatie	bijbetekenis
fenomeen	verschijnsel
flexibel	lenig
interventie	tussenkoms
perceptie	waarneming
relatief	betrekkelijk
substantieel	belangrijk
valideren	goedkeuren

Leenwoorden en Nederlandse synoniemen kunnen meestal probleemloos tegen elkaar worden ingewisseld: de *interventie* van de directeur bracht rust op de afdeling = de *tussenkoms* van de directeur bracht rust op de afdeling; het hbo is *gefocust* op studierendement = het hbo is *gericht* op studierendement.

Wat de beste woordkeus is, hangt af van het onderwerp, het doel van je tekst en de lezers. Nederlandse woorden zijn vaak de beste keuze – ook als je gebruikmaakt van Engelse bronnen.

TIPS

Durf te experimenteren met nieuwe woorden: daarmee werk je aan een grotere woordenschat.
Gebruik in situaties die belangrijk zijn (bijvoorbeeld als een tekst wordt beoordeeld) alleen woorden die je correct kunt gebruiken.

1.5.2 Vaste combinaties

Er zijn woorden die je als vaste combinatie moet leren, zoals *activiteiten ontplooiën*, *iets in beslag nemen* en *begrip kweken voor iets*. In tabel 1.8 zie je enkele combinaties die veel worden gebruikt.

TABEL 1.8 Vaste combinaties

Voorzetsel	Zelfst. naamwoord	Werkwoord	Voorzetsel
in achter voor	activiteiten	ontplooiën	
	overlast	veroorzaken	
	conclusies	trekken	
	beslag	nemen	
	de waarheid	komen	
	de hand	liggen	
	een beroep	doen	op
	bezwaar	maken	tegen
	ervaring	hebben	met
onder	de indruk	zijn	van
aan	de slag	gaan	met
in	opstand	komen	tegen

1.5.3 Oude combinaties

In vroegere varianten van het Nederlands kwamen naamvallen voor (zoals nu nog in het Duits). Enkele oude combinaties met naamvallen zijn ook nu nog in gebruik, zoals *de tand des tijds*, *de plaats des onheils*, *met de moed der wanhoop*, *in naam der wet*. Na een voorzetsel kan het lastig zijn om de juiste vorm te kiezen: *in koelen bloede*, *van ganse harte*. Ook combinaties met *te*, *ten* en *ter* worden vaak met elkaar verward:

TABEL 1.9 Oude combinaties met naamvals vormen

Te	Ten	Ter
te allen tijde	ten aanzien van	ter aanvulling op
te kwader trouw	ten bedrage van	ter attentie van
te uwen bate	ten bate van	ter plekke
te rade (gaan)	ten tweeden male	ter waarde van
te zijner tijd	ten westen van	ter wille van

Niet correct is **Bij deze* aan het begin van een brief of e-mail. Wel correct is: *Bij dezen* (laat ik u weten dat ik gebruik wil maken van mijn recht op een extra herkansing). Vermijd combinaties met naamvallen als je onzeker bent over de juiste vorm. *Hierbij* is meer van deze tijd dan 'bij dezen'; *volgens mij* is minstens even goed als 'mijns inziens'. Veel gebruikt, maar niet correct zijn verder **mijn inziens* en **ons inziens*. De correcte vormen zijn *mijns inziens* en *onzes inziens*.

1.5.4 Idioom

In idiomatische uitdrukkingen speelt de betekenis van afzonderlijke woorden geen rol: *op je tenen lopen* betekent 'heel erg je best doen', *met de mond vol tanden staan* betekent dat je niet goed weet wat je moet zeggen.

TABEL 1.10 Vaste uitdrukkingen en hun betekenis

Uitdrukking	Betekenis
je ogen goed de kost geven	<i>goed rondkijken</i>
voet bij stuk houden	<i>iets niet toegeven</i>
iets op de lange baan schuiven	<i>iets uitstellen</i>
uit de school klappen	<i>een geheim vertellen</i>
op grote voet leven	<i>veel geld uitgeven</i>
het hart op de tong hebben	<i>zeggen wat je denkt of voelt</i>
iets door de vingers zien	<i>iets vergeven</i>
ergens geen gras over laten groeien	<i>ergens direct aan beginnen</i>

Kenmerkend voor idiomatische uitdrukkingen is dat het in veel gevallen niet eenvoudig is om de betekenis af te leiden uit de afzonderlijke woorden. Als iemand in een moeilijk of lastig *parket* zit, heeft die persoon grote moeilijkheden. Maar wat heeft het woord 'parket' daarmee te maken? Bijna alle Nederlanders moeten dat opzoeken.

Met een verkeerd woord

Het vertrouwen in de directie ontbreekt, maar we mogen onze klanten niet teleurstellen. We zitten in een moeilijk **pakket**.

Met het juiste woord

Het vertrouwen in de directie ontbreekt, maar we mogen onze klanten niet teleurstellen. We zitten in een moeilijk **parket**.

Op de tv hoorden we iemand zeggen dat zij na haar ontslag 'even voor pampers had gelegen' (voor *pampus* had gelegen), maar de volgende dag weer 'met een schone luier was begonnen' (met een schone *lei* was begonnen).

TIPS

Vraag je af of de idiomatische uitdrukking die je wilt gebruiken naar betekenis goed bij de situatie past. Kijk bij twijfel over de juiste vorm van vaste combinaties en idiomatische uitdrukkingen in een (online) woordenboek. Zo schrijf je niet 'die functie is *op mijn lijf* geschreven' maar 'die functie is *mij op het lijf* geschreven'.

1.5.5 De woorden van het vak

Loodgieters, juristen, economen, verpleegkundigen, hulpverleners, enzovoort: zij maken allemaal gebruik van vakwoorden. Met vakwoorden kun je snel en precies communiceren met vakgenoten.

Met een omschrijving

Wie een organisatie wil veranderen, moet rekening houden met **de neiging** van medewerkers **het bestaande te behouden, omdat daar een zekere waarde aan wordt toegekend.**

Iedereen ervaart zo nu en dan **dat gemaakte keuzes soms tegenvallen en dat je gedrag niet altijd overeenkomt met je opvattingen.**

Met een vakwoord

Wie een organisatie wil veranderen, moet rekening houden met **de weerstand** van medewerkers.

Iedereen heeft zo nu en dan te maken met **cognitieve dissonanties.**

Veel vakwoorden komen ook in de dagelijkse omgangstaal voor, maar hebben dan een andere betekenis. Zo heeft het woord *weerstand* in de omgangstaal een negatieve betekenis, maar niet binnen de organisatiekunde: daar kan 'weerstand' een waardevolle reactie zijn, die een organisatie voor chaos behoedt.

In de loop van je opleiding kom je in aanraking met de woorden die bij jouw vak of beroep horen. Het is belangrijk dat je die woorden goed leert gebruiken.

TIP

Hoe leer je nieuwe woorden? Door te ervaren hoe een woord in verschillende contexten wordt gebruikt. Kun je de betekenis van een woord niet afleiden uit de context? Zoek die dan op in een (online) woordenboek.

Vakwoorden zijn overigens niet altijd terug te vinden in een algemeen woordenboek. Voor veel vakken zijn er speciale vakwoordenboeken, zoals het verpleegkundig, economisch en het juridisch woordenboek.

Aandachtspunten voor de woordkeus

Kies woorden die duidelijk, correct en passend zijn. Om goed te kunnen kiezen, heb je een woordenschat nodig die overeenkomt met jouw ambities en moet je de vaktaal van je opleiding leren gebruiken.

Duidelijke woordkeus

- Vervang vage woorden door woorden die duidelijk maken wat je bedoelt.
- Verwijder overbodige woorden: schrappen is ook schrijven.
- Gebruik *geen* voorzetselcombinaties (*met betrekking tot*), maar voorzetsels (*over*).
- Formuleer positief: 'problemen niet ontkennen' is minder duidelijk dan *problemen onder ogen zien*.

Correcte woordkeus

- Kies het juiste woord: een *bedreiging* is niet hetzelfde als een *dreigement*.
- Let op tautologische formuleringen: *maar* er kwam *echter* iets tussen (2x tegenstelling).
- Let op pleonasmen: verander 'iets visueel zichtbaar maken' in *iets zichtbaar maken*.
- Let op contaminaties: verander 'nachecken' in *checken* of *nakijken*.
- Let op voorzetselfouten: onjuist is 'de oorzaak voor' (moet zijn: *de oorzaak van*).
- Kies het juiste lidwoord: er zijn de-woorden (mannelijk en vrouwelijk) en het-woorden.

Correcte woordvormen

- Controleer je tekst op de correcte woordvormen: *u/uw* en *jou/jouw*.
- Controleer je tekst op de correcte woordvormen, zoals *alle(n)*, *beide(n)*; *andere(n)*, *enkele(n)*.
- Controleer je tekst op correct gebruik van *hen* en *hun*.

Passende woordkeus

- Gebruik woorden die bij de tekstsoort passen; vermijd bijvoorbeeld populaire woorden.
- Vermijd *ik/mijn* en *u/uw* in rapporten en verslagen.
- Gebruik woorden die passen bij het onderwerp en het doel van de tekst.
- Vermijd 'frames' waarmee situaties of personen respectloos worden beschreven.

Woordkeus en woordenschat

- Leer synoniemen, zodat je duidelijke, correcte en passende woorden kunt kiezen.
- Leer te kiezen tussen formele woorden (*pogen, slechts*) en neutrale (*proberen, alleen*).
- Leer te kiezen tussen leenwoorden (*perceptie*) en Nederlandse woorden (*waarneming*).
- Leer vaste woordcombinaties: *activiteiten ontplooiën, in beslag nemen, begrip kweken voor*.
- Leer oude combinaties die nog gangbaar zijn: *te kwader trouw, ter waarde van, ten bate van*.
- Leer de woorden van het vak waarvoor je hebt gekozen.

Oefeningen

1.1 Duidelijke woorden

Vervang de vage woorden door woorden die precies duidelijk maken wat er wordt bedoeld.

- 1 Zijn studie mislukte doordat hij met verkeerde dingen bezig was.
- 2 Van ondernemers wordt verwacht dat zij bij hun activiteiten in het buitenland goed omgaan met kinderarbeid.
- 3 Nogal wat studenten zijn ontevreden over het tentamen gesprekstechnieken.
- 4 De ziekte van Huntington manifesteert zich soms op latere leeftijd.
- 5 Uit onderzoek blijkt dat visconsumenten duurzaamheid belangrijker vinden dan de prijs van de vis die zij eten.

1.2 Efficiënte formuleringen

Woorden die overbodig zijn, staan in de weg. Streep de overbodige woorden door.

- 1 Het lijkt mij verstandig de vergadering tot later uit te stellen.
- 2 De persoonlijke problemen die de directeur momenteel in de privésfeer heeft, zijn er op dit moment helaas de oorzaak van dat er geen adequate en goede leiding wordt gegeven aan het bedrijf.
- 3 De algemene publieke opinie wil dat het kerkelijke celibaat de grote oorzaak is van het afschuwelijke seksueel misbruik, maar daar zijn enige kanttekeningen bij te maken en te plaatsen.
- 4 70% van de ondervraagden geeft aan de voorkeur te geven aan Linux.
- 5 Ook het element van de loonkosten moeten we betrekken in de discussie over de inkomenspositie van onze werknemers.

1.3 Correcte woordkeus

Verbeter de woorden en combinaties die niet in orde zijn.

- 1 De au pair die wij zoeken moet geneigd zijn voor onze kinderen te zorgen en enig huishoudelijk werk te verrichten.
- 2 Werkgeversorganisatie MKB-Nederland vindt dat kleine bedrijven met minder dan 25 werknemers een bevoorrechte uitzonderingspositie moeten krijgen met betrekking tot loondoorbetaling bij ziekte.
- 3 Vier van de vijf consumenten is bereid meer te willen betalen voor een product of een dienst als een bedrijf een betere klantervaring biedt.
- 4 De minister ontkende met klem dat Tweede Kamerleden niet actief zijn tegengewerkt.
- 5 Ondertussen besepte hij zich niet dat hij zelf ook tot enkele minderheids-groepen behoorde.

1.4 **Correcte woordvormen**

Woorden moeten de juiste vorm hebben om in de zin te passen. Kies de juiste woordvorm.

- 1 Bent u/uw het niet eens met hoe een organisatie met u/uw persoonsgegevens omgaat? Dan kunt u/uw dat melden bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP).
- 2 Met elke hap groente geef je jou/jouw lichaam belangrijke bouwstoffen.
- 3 Racisme zit in ons alle/allen, ook in mij/mijn (Saskia Noort).
- 4 Waarom worden sommige/sommigen mensen ziek en andere/anderen niet?
- 5 Deze overwinning draag ik op aan alle ploegleden, want hun/zij zijn altijd in mij blijven geloven.

1.5 **Passende woordkeus: maak onpersoonlijk**

Zeg hetzelfde zonder persoonlijke vormen (zonder ik/mij, wij/ons).

- 1 Met behulp van interviews heb ik onderzocht wat agrarische ondernemers drijft in het toepassen van natuur-inclusieve landbouw en welke gevolgen dat heeft voor hun bedrijf.
- 2 In dit kwantitatieve onderzoek doe ik verslag van de manier waarop de persoonskenmerken van studenten verpleegkunde zich tijdens het eerste studiejaar ontwikkelen.
- 3 In dit hoofdstuk licht ik toe waarom mijn onderzoek kwalitatief van aard is en welke instrumenten ik daarvoor heb gebruikt.
- 4 In dit onderzoek gaan wij in op de toepassingsmogelijkheden van bio-composieten in de bouwsector.
- 5 Uit ons onderzoek blijkt dat 90% van de jongeren zich zorgen maakt over de gevolgen van de opwarming van de aarde.

1.6 **Passende woordkeus: maak genderneutraal**

Kies woorden en formuleringen die genderneutraal zijn.

- 1 In een opiniërend artikel wil de schrijver de lezer aan het denken zetten, hem een eigen mening laten vormen, ook door te laten merken hoe hij er zelf over denkt.
- 2 Een student die tijdens zijn opleiding niet is afgerekend op zijn gebrekkige taalvaardigheid, loopt na zijn opleiding tegen een muur op. De maatschappij waarin hij terecht komt bezit weinig tolerantie voor taalfouten; zo zal hij om te beginnen met een krukkige sollicitatiebrief niet eens voor een gesprek worden uitgenodigd (Tommy Wieringa, 2021).
- 3 Een minderjarige kan alleen een overeenkomst aangaan als zijn of haar wettelijke vertegenwoordiger (ouder of voogd) hiervoor toestemming verleent.
- 4 Een verpleegster kan op verschillende medische gebieden werken, terwijl een vroedvrouw specifiek is opgeleid om zwangere vrouwen te helpen bij de bevalling.
- 5 Die iets te leen ontvangt is gehouden, als een goed huisvader, voor de bewaring en het behoud van de geleende zaak te zorgen (Burgerlijk Wetboek, boek 7a, artikel 1781).

De antwoorden vind je achter in het boek.

Ga naar www.basisvaardighedentaal.noordhoff.nl voor meer oefenmateriaal en voor toetsen.

Dieven noemen zich tegenwoordig *vrije jongens* en van iemand die een *vergriep* pleegt, kun je evengoed zeggen dat hij een *vergissing* maakt en van iemand die een *vergissing* maakt dat hij een *vergriep* pleegt; en als iemand iets heeft *ontvreemd* kun je naar keuze zeggen dat hij het heeft *meegenomen* of dat hij het heeft *gestolen*.